

den tijd, dat de ambten zouden worden ingesteld, overleed. Hij heeft gezand. Anderen mogen maaien. Zoo gaat het dikwijls in het Koninkrijk Gods. Als straks de predikant van Brussel vertrekt, zullen de drie Belgische kerken henderloos zijn. Het arbeidsveld is daar schoon. Mogen weldra nieuwe krachten het werk voortzetten.

In Rijn-Pruisen en Westfalen bleef de status quo bewaard. De afgevaardigden van Bentheim en Oost-Friesland waren dit jaar voor het eerst als vertegenwoordigende een Particuliere Synode op onze Generale Synode aanwezig.

De Indische kerken zagen gelijk gewoonlijk predikanten gaan en komen. Het zendingswerk breidt zich uit. God geeft ons in onze Zending te roemen.

Het Internationaal Calvinisme werd, hoewel nog ongeorganiseerd, dit jaar weer versterkt.

De handen met Hongarije bleven trekken. Van weerskanten stevigden persoonlijke bezoeken de betrekkingen. Hoogere intensiteit is echter zeer wenschelijk.

Ook met Duitschland werd voeling gehouden. Toch moet ook hier naar nauwere verbinding gestaan.

Het wolkje als eens mans hand in Frankrijk werd niet merkbaar groter. Maar wij weten niet, wat God bezig is te werken.

Van Zwitserland vernamen wij goeds alleen uit de bladen.

Schotland bleef nog te ver van ons. Toch werden er pogingen van onzen kant, aangewend, welke zoo de Heere wil, in 1927 tot daden zullen rijpen.

Met de Vereenigde Staten van Amerika was het contact het levendigst. Prof. Grojdaans vertegenwoordigde onze kerken op de Synodes der Chr. Ger. en Ger. Kerk. Uit beide kerken kwam een verblijdend getal predikanten en kandidaten aan onze Vrije Universiteit studeren. De Chr. Ger. Kerk genoot rust na strijd. De iverige, ernstige Prof. Heyns moest wegens den gestelden leeftijds-grens afscheid nemen. De Theologische School te Grand-Rapids zag twee nieuwe professoren optreden. Prof. Dr. Vos van Princeton werd uitgenoodigd om hier voorlezingen te houden. Het was hem echter niet mogelijk hieraan te voldoen. Jammer, want gaarne hadden wij hem in ons midden gezien.

Moge 1927 ook voor het Internationaal Calvinisme een jaar van verrassenden vooruitgang zijn.

HEPP.

UIT DE SCHRIFT.

Driemaal „heilig” op aarde.

(Ps. 99:3b, 5b en 9b.)

Als een gezang, dat samenstemt met den psalm der Engelen, zoo is dit lied. Zingen zij hun: „heilig, heilig, heilig, is de Heere der heerscheren”, ook Israël kent zijn God als de driemaal heilige.

Onze God gebiedt de aarde, en zij beweegt zich. En in haar beweging is als een heimwee naar den Almachtige. Hoog is onze God, en heel de wereld moet Hem prijzen.

Hij is heilig.

En sterk is Zijn troon, — maar rechtvaardig en billijk is de heerschappij van onzen God. Zouden we ons dan niet buigen?

Hij is heilig.

En zie dan in de historie Zijn liefde en trouw. Gods kinderen spreken, en de Vader hoort; ja Hij vergeeft — hoewel Hij wraak doet, en de Rechtvaardige blijft.

Buigt u voor den Heilige.

Want de HEERE onze God is heilig.

Och het is niet moeilijk zulk een psalm te lezen. Maar welk een geweldige belijdenis is het, wanneer we „Amen” zeggen op dit Woord. Het brengt ons in de houding, die Engelen aannemen voor den troon van den Almachtige.

Zoo weinig is onze ziel bewogen over de heiligheid van onzen God. Dat Hij heerscht over de wereld en zit hoog boven al het klein en nietig beweeg, onantastbaar voor wat laag gewoel is

— o, we weten het wel, maar het grijpt onze ziel zoo weinig aan. Ook daarom, mijn broeder en zuster, zien we zoo weinig van het sidderend heimwee, dat er toch in heel de schepping zich uitleeft, het heimwee naar de gemeenschap met God. We zien zoo weinig den troost van Gods heiligheid. We zijn er wel vaak bang voor, omdat wij zelf zooveel met de zondige aarde gemeen hebben, omdat we zoo lief hebben de wereld beneden, en dat aardse gewoel maar wat aangenaam voor ons is. We leven dikwerf al te graag „met de volkeren” mee, om onzen troost te vinden in de gedachte, dat God, ondanks het „gewoel der volkeren” op Zijn troon de heilige blijft. Daarom is er ook in de wereld bij de menschen zoo weinig het sidderend verlangen naar de beleving en ervaring van Gods heiligheid, omdat Gods kinderen zoo ontrouw zijn in dit biddend heiden. Daarom is de kracht van onze stem zoo zwak, wanneer we anderen toeroepen: „bedenk: onze God is heilig...”

God is sterk en rechtvaardig.

Prijzen we Hem daarom?

Sterk... ja zoo noemen we Hem gaarne, wanneer we zelf in den nood onzer zwakheid zijn. Maar als we dan bedenken, dat Hij ook rechtvaardig is — o, dan zien we Zijn majesteit — en we staan maar al te vaak op een afstand. We zijn dan bang voor God.

En we buigen ons wel.

Maar ons: „Hij is heilig”, mist den diepen klank, die enthousiaste bewondering alleen geven kan. Er is de vrees in ons woord. Het is alsof we zouden vluchten.

En toch... ja God doet wel wraak over de daden der menschen — maar, zie eens achterom. Welk een historie! Is het niet in de geschiedenis van Gods kerk, van Gods volk, ook in uw geschiedenis, één aaneengesloten rij van bewijzen van genade?

Ge denkt met den psalm aan Mozes, aan Aäron bewijzen van Gods wreke en Gods trouw tegelijk — ge denkt aan een Samuel: God riep en zocht hem op; ge denkt immers aan het grootste mysterie der genade ons in Christus geschoonken.

In Hem toch komen barmhartigheid en wreke tot hooger eenheid. Het kruis is de oplossing onzer vragen, is het antwoord als wij onszelf zien in onze schuld voor een heilig God.

Wij roepen — en God, de Heilige, hoort!

Juist omdat Hij hoort, beleven we Zijn heiligheid des te meer.

Hij kan hooren, zonder zich met onze schuld te bezoelelen.

Hijzelf heeft dat mogelijk gemaakt!

Heilig is de Heere onze God!

O, wat kan onze ziel er een behoefte aan hebben, om de heiligheid Gods te durven beleven. Wat kunnen we de vreugde der Engelen verstaan, wanneer zij het driewerf „heilig” zingen voor den troon.

En toch, Gods genade laat zijn kinderen ook Psalm 99 beleven.

Ja, als zij biddend de kindergestalte zoeken, en het biddend vragen als 't verlangen hunner ziel: „Maak ons klein, o Heere, opdat wij uw heiligheid bewondren mogen”.

Dan komt er in ons hart een sidderend verlangen. Een verlangen naar een leven boven d'aarde. Dan verstaan we het zuchten van het schepsel.

En we beleven het heimwee naar het eeuwige driewerf „heilig”.

I. W.

KERKELIJK LEVEN.

Het vonnis van Prof. Haitjema.

VII.

Na er nog op gewezen te hebben, dat bij de uitlegging der Schrift de menschelijke factor door de oude Gereformeerden niet werd genegeerd, maar dat voor haar toch „het hoofddoel — het uitgangspunt — der exegese lag in het goddelijke in de Schrift: God. Die spreekt met gezag door het Bijbelwoord heen”, bekijmt Prof. Haitjema zijn rechterstoel en spreekt over Assen zijn vonnis uit.

Hij kan begrijpen, dat het gevoel tegen „den geest van Assen”, in verzet komt.

Maar hij is het zich bewust, dat hij met gevoelsargumenten niet kan volstaan.

Als rechter is hij wel verplicht met overtuigender bewijzen te komen.

Vreemd is het echter al dadelijk, dat hij aan zijn bewijzen zelf niet al te groote kracht toeschrijft.

Hij zegt: „ik weet het uitnemend wel, dat het onmogelijk zal zijn dwingende, ongeveer mathematische bewijzen bij te brengen voor mijn stelling”.

Ne, mathematische bewijzen verlangt niemand van hem.

Ook niet „ongeveer mathematische” bewijzen. Doch wel bewijzen, welke overtuigend zijn.

Daar zijn het immers bewijzen voor!

Als hij er daarenboven nog aan toevoegt: „Wie in dezen niet overtuigd wil zijn, zal door mij ook niet overtuigd worden”, dan kunnen wij Prof. Haitjema geruststellen.

Wij, hoewel wij aan de Synode van Assen ons van ganscher harte conformeren, zijn gelukkig niet zoo verhard, dat wij niet meer voor overtuiging vatbaar zijn.

Eigenlijk had Prof. Haitjema dit zinnetje in de pen moeten houden.

Hij laadt den schijn op zich alsof hij hen, die door zijn bewijzen niet overtuigd worden, wil in-deelen bij zulken, „die in dezen niet overtuigd willen worden”.

Dat is een wel wat eigenaardige methode.

Daarmee duwt hij bij voorbaat allen, die het niet met hem eens zijn, in een verdachten hoek.

Dat hij dit bij voorbaat doet, is niet vrij van bedenking.

Wanneer hij zich eerst in bewijzen had uitgeput, repliek en dupliek had afgewacht, met niet-overtuigden om de waarheid had geworsteld en dan, als alles mislukt was en de tegenpartij met sofisterijen was komen aandragen, de verzuchting had geslaakt: „ja, met menschen, die niet overtuigd willen worden, is het kwaad bedenken”, dan zou dat volkomen begrijpelijk zijn.

Maar door dit voorop te zetten, zonder dat nog iemand over zijn bewijzen zelfs eenige navraag kon doen, doet hij zich kennen als een rechter, die gaarne „korte metten” maakt.

Dat hijzelf ook graag overtuigd wil worden, doet hij nergens hooren.

Dat hij zelf ook weleens ongelijk kon hebben, kwam maar het schijnt bij het samenstellen van zijn lezing niet in hem op.

Kent hij zich op dit punt niet een tikje onfeilbaarheid toe?

Wie spreekt er van Assen?

Zeker, hij roept de hulp van God in.

Hij schrijft: „Maar God kan dit opstel zoo gebruiken, dat daardoor althans het oog van sommigen geopend wordt voor de droeve tegenstelling tusschen de Gereformeerde Schriftbeschouwing van Calvijn en Junius en die van de Asser Synode”.

Het is verre van ons, dat wij met eenige vroomheid den spot zouden willen drijven.

Maar, kort Prof. Haitjema de almacht Gods hier niet eigendunkelijk in?

Wanneer het er om gaat, waartoe God zijn opstel kan gebruiken, dan had hij toch zeker moeten uitspreken, dat God de oogen niet maar van sommigen, doch van allen kan openen.

Wat ons echter in deze uittaling het onaangenaamst treft, is wel, dat zijn beoog hierop neerkomt: ik heb gelijk en nu kan God u toonen, dat ik gelijk heb. Lijkt dit niet op het inroepen van een Deus ex machina? Wij voor ons vinden dit min-erbiedig.

Doch nu de bewijzen.

Volgens Prof. Haitjema is het de roeping der kerk de waarheid door te geven en te propageeren. Het vonnis luidt: beide heeft Assen nagelaten. Het requisitoir omkleedt dit aldus:

„Heeft Assen het Schriftgezag „gepropageerd”, en alzoo voldaan aan het tweede stuk van de roeping der Kerk, gelijk Junius die omschreef? Helaas, de gevolgen van dit kerkelijk leertucht-proces wijzen in een gansch andere richting. Tot een openbare aanfluiting werd de belijdenis van het volstrekte Schriftgezag voor talloos velen. Bitterheid ontstond bij duizenden in den eigen kring, en wie zal de jonge menschen tellen, die het spoor dreigen bijster te raken, nu hun voormannen de handhaving van het Schriftgezag op zulk een wijze ter hand namen? Ik heb er niets tegen, dat men deze overwegingen als een gevoelsargument terugwijst; mits men het maar niet doet, dan na zich ernstig te hebben afgevraagd, of de Asser Synode al den spot, en al de tegenspraak, en al het verzet, door hare besluiten verwekt, zal durven incasseren als symptomen van de smaadheid, die Gods Kerk om Christus' wil steeds heeft te lijden.

In ieder geval, de Asser Synode heeft het Schriftgezag niet „gepropageerd”, door het Schriftgezag te „preken”.

Het getuigende, het aandringende, het met barmhartigheid bewogen roepen naar Christus was verre in de houding der Asser Synode tegenover Dr. Geelkerken.

En geen wonder, want tusschen de belijdenis van het Schriftgezag en de prediking des Evangelies ligt voor de Asser Synode een geweldige kloof. Van het in-nig verband tusschen de belijdenis van het Schriftgezag en de heilswaarheid, die in de prediking des Woords uitgedragen moet worden, bleek te Assen bitter weinig. De Evangeliewaarheid trift niet door de Schriftbeschouwing van de Asser Synode heen. Slechts één vrij armelijke poging deed de exegesisch-dogmatische Commissie om aan te toonen, dat haar nadrukkelijk poneeren van de zintuiglijke waarneembaarheid van verschillende bijzonderheden uit de Paradijs-geschiedenis van groote betekenis is voor de leer des heils, zoodat afwijking van hare opvatting „de meest bedenkelijke gevolgen” moet hebben voor het „geloofsbewustzijn der gemeente”. En dan wordt er een rede-neering gegeven, die over zoo veel schijven loopt, dat hier toch wel met eenige reden gevraagd kan worden, of op zulk een omslachtige wijze door de Kerk des Heeren de menschen onder den indruk moeten worden gebracht van het directe spreken Gods door de woorden van de Paradijs-geschiedenis heen.

Voorwaar, groot was de kloof tusschen de idee van het Schriftgezag en de prediking des Woords op de Asser Synode. Het kwam ook hierin uit, dat daar niet alle aandacht vastgehouden werd op de „theologische”

¹ Bij een juiste vertaling van dezen psalm komt het driemaal „heilig” duidelijk uit. Vooral bij vers 3 en 4 is dat bij onze staatsvertaling te loer gezand. We lezen daar:

„Dat men uren groeten en vreemdelijken Naam juvelt!”

Hij is heilig!

Ja, een Sterkte is koning geworden.

Een, die het recht beemt!

Gij zijt het vastgesteld, wat rechtmatig is!”

(Noorditz, de Psalmen).

geeft: „Wie
door mij
wilt Prof.

Assen ons
gelukkig niet
overtuiging

teje in de

ij hen, die
en, wil in-
overtuigd

hode.
ie het niet
boek.

niet vrij

had uitge-
met niet-
tersteld en
partij met
verzuchting
niet over-
denkeren”.

er dat nog
ge navraag
en rechter,

orden, doet

on hebben,
stellen van

akje onfeil-

del zóo ge-

van som-
egenstelling
onwijing van
er Synode”.

nige vroom-

Gods hier

God zijn
toch zeker
niet maar
penen.

het onaan-
hiep neer-
toonen, dat
roepen van
vinden dit

roeping der
propageeren.
nagelaten.

spageerd”, en
roeping der
s, de gevolgen
in een gansch
lting werd de
g voor talloos

in den eigen
ellen, die het
ormannen de
k een wijs ter
zen deze over-
lating; mits men
te hebben af-
d, en al de te-
besluiten ver-
tomen van de
al steeds heeft

et met harm-
s was verre in
Dr Geelkerken.
belijdenis van
Evangelies ligt
of. Van het in-
a het Schrift-
prediking des

te Assen bli-
niet door de
e heen. Slechts
isch-dogmati-
aar nadrukke-
neembaarheid
de Paradijs-
or de leer des
ing „de meest
r het „geofe-
it er een rede-
ven loopt, dat
d kan worden,
or de Kerk des
moeten worden
Gods door de
heen.

en de idee van
Woords op de
„dat daar niet
„theologische”

exegese der H. Schrift, maar integendeel het zwaarte-
punt gelegd werd op het horizontaal-menschelijke in
de Schrift. De vrienden van Geelkerken verwijten van
uit hun gezichtshoek menigmaal aan de Synode van
Assen, dat zij den menschelijken factor in de H. Schrift
zoozeer verwaarloosde. Dat zeg ik hun echter in het ge-
heel niet na. Integendeel, het accent ligt bij de Asser
Synode ten eenenmale op het vlak-menschelijke. Het
vragen naar het zintuiglijk-waarneembare, het con-
crete, het strikt-historische, het letterlijke en feitelijke
is schering en inslag. De heilige geschiedenis wordt
door deze passie voor de nuchtere werkelijkheid ont-
wijd. De Asser Synode suggereert een ieder, die hare
bewegingen zorgvuldig gadesloeg, om in het horizontale
recht vooruit te zien: nuchter, concreet, in de wereld
van het zintuiglijk-waarneembare, waar geestelijk blind-
den en door God gegrepen kunnen gaan hand aan
hand. Niets van de bewogenheid, die dringen wil, om
recht naar boven te zien, merk ik op in de Synodale
rapporten. Hun pal staan voor het Schriftgezag bevat
geen opwekking tot ingespannen luisteren naar wat
God zelf, verticaal van uit Zijn heerlijkheid, door de
Paradijs-geschiedenis heen, laat afvloeien tot ons aan
Konings-eischen en Konings-beloften.

De Synode van Assen heeft zich wel moeite gegeven
om te doen vast staan, dat alle bijzonderheden van de
Paradijs-geschiedenis in „strikt-historischen” zin te
verstaan zijn, maar niet, om er van te doorlinden, dat
alles in deze strikt-historische realiteit „op God be-
trokken is” (Junius); daarmede dus aan de grens der
historie komt te staan en daar voor het geloof tegelijk
een geheel andere historie wordt.

De Asser Synode is met al haar dorst naar realiteit,
— mede uit begrijpelijk en rechtmatig verzet tegen
symbolische vervluchting der heilsgeschiedenis; wat
intusschen volstrekt geen neiging bij Dr Geelkerken zelf
bleek — verward geraakt in het profane historie-
begrip, en kwam zoódoende tot gruwelijke overschat-
ting van het vlak-menschelijke in de geschiedenis der
Godsopenbaring.

Maar al heeft nu de kerkvergadering van Assen dat
eene deel van hare roeping verzaakt, dat Junius om-
schreef als het propageeren van de belijdenis van het
Schriftgezag, misschien heeft ze dan toch al hare aan-
dacht des te zorgvuldiger saamgetrokken op dat andere
stuk van hare roeping, en zich ingespannen om de be-
lijdenis van het Schriftgezag onbesmet dóór te geven,
en op die wijze een „vastigheid der waarheid” te zijn
naar het Paulinische woord?

Ook hier moet mijn antwoord ontkennend zijn. De
Asser Synode heeft de leer van het Schriftgezag niet
zuiver doorgegeven. Zij heeft den „troonzetel” van
Gods Waarheid (zoo vertaalde immers Junius dat
woord hedraisma — vastigheid uit 1 Tim. 3: 15?) niet
zuiver en onwrikbaar vastgesteld in haar midden. Een
troonzetel wekt de gedachte van koninklijke fierheid;
ook als eigenschap van hen, die den Heerscher op den
troon trouw willen dienen. Welnu, koninklijke fierheid
was er heel weinig in de houding van de Asser Synode.
Er is in den laatste tijd al herhaaldelijk op gewezen,
dat in de overwegingen, die de Asser Synode van hare
exegesisch-dogmatische Commissie overnam, de vrees
zulk een groote plaats innam. En vrees is weinig kon-
inklijk. Men vreesde te Assen zelfs al voor vijanden
van het Schriftgezag, waar men nog geen spoor of
schaduw van ontdekt had. Men kon nooit weten: het
spook der leervrijheid doemde reeds op in het ver-
schiet. Met een vonnis over Geelkerken diende nu de
troonzetel van Gods Waarheid maar vast gestevigd.

Veel vertrouwen in de toekomst, en wat meer zegt,
in Gods macht, waarmede Hij zorgt voor de autoriteit
van Zijn Woord (Junius), had men blijkbaar niet. Is
hier geen aanleiding tot de vraag, of dan toch de
Roomse zuurdeesem deze kerkvergadering in haren
arbeid heeft beïnvloed, en het gezag der Kerk in de af-
kondiging van een bepaalde exegese hier aangesleept is
om den troon van Gods Waarheid te stutten, alsof het
Gereformeerd Protestantisme niet steeds had beleeden,
dat de H. Schrift om haarzelve alleen, als Woord van
den levenden God, geloofwaardig is?

Eigenlijk moesten wij nog meer citeeren.
Want de akte van beschuldiging is nog niet uit.
Zoo mager Prof. Haitjema's uiteenzetting van de
leer van het Schriftgezag was en van de roeping
der kerk in deze, zoo dik en vet is zijn vonnis
tegen Assen.

Wij stippen aan:
Assen heeft de belijdenis van het Schrift-
gezag aangetast. Het hield zich op met men-
schelijke redeneeringen en onderscheidingen en
huiverde niet bij de gedachte, „dat daardoor mo-
gelijk de noodzakelijkheid van het groote en alleen
krachtige bewijs van den Geest, Die het Woord waar
maakt, vergeeten werd”.

Assen is vastgeraakt in de versterking van de
onderscheiding tusschen historische autoriteit en
normatieve autoriteit en de normatieve autoriteit
kwam bij de historische ten eenenmale in de scha-
duw te staan.

Assen heeft van de Gereformeerde belijdenis der
duidelijkheid van de Schrift een karikatuur
gemaakt. Immers, de klaarlijkheid in de Sy-
nodale Rapporten is er een van „deze wereld”,
„het is de nuchtere, zintuiglijk-waarneembare, fei-
telijke klaarlijkheid, die door wedergeborene
en wereldling beiden kan worden aanschouwd en
gegrepen”. En wat het betoog in de Rapporten
aangaande de Paradijsboomen betreft: „Zulk een
interpretatie van de leer der duidelijkheid van Gods
Woord noem ik rondweg een profane
aantasting van de belijdenis van het
Schriftgezag”.

Assen heeft het begrip „autoriteit” een jamme-
lijke verschuiving doen ondergaan. „De ach-
tergrond van het levend-persoonlijke, van het Ma-
jestateitelijk-Goddelijk Ik, Die menschen kinderen toe-
spreekt, is geheel verbleekt”.

Alzoo spreekt de man „wien de oogen geopend
zijn”.

Hij ontdekt in Assen dwaling na dwaling.
Hij vormt die zonder mededoogen.

Hij kiest er de meest krasse termen voor uit.
Men bemerkt wel, dat hier geen vriend van
onze Kerken aan het woord is, of het moest zijn
een vriend, die ons de toonen veilt.

Wij hopen straks aan te toonen, hoe ongemot-
iveerd en onrechtvaardig dit vonnis is.

Tot ons leedwezen zal dit niet kunnen ge-
schieden, zonder de ietwat verbijsterende onkun-
de van Prof. Haitjema op het punt van de Gere-
formeerde belijdenis van het Schriftgezag in het
licht te stellen.

Voor het oogenblik alleen deze opmerking: hoe
gelukkig, dat wij niet behoeven te verschijnen voor
den rechterstoel van Prof. Haitjema, maar voor
den rechterstoel van Christus, die DE Waarheid is.
HEPP.

LITERATUUR EN KUNST.

„Maurits Sabbe en zijn Mei van Vroomheid.”

Diegenen onder onze lezers, die van de nieuwere
Vlaamsche romans houden en in 't bijzonder hen,
die genoten hebben van het fijne boek van Mau-
rits Sabbe: „Een Mei van Vroomheid”, zou ik
in dit artikel willen wijzen op een klein boekje,
dat niet lang geleden verscheen, „Maurits
Sabbe en zijn Mei van Vroomheid” door
Dr A. J. de Jong¹⁾. Lector over boeken is
zeer nuttig, omdat men dan zijn eigen indrukken
toetsen kan aan die van anderen en bovendien
vaak dingen ziet, die men zelf niet had opgemerkt.

Men kent wellicht dezen Brugschen roman van
den Vlaamschen Auteur Sabbe. Meermalen reeds
heb ik in deze rubriek van ons blad er over ge-
sproken, als over een der beste vertegenwoordigers
van de, laat ik ze mogen noemen, folkloristisch
gekleurde boeken der nieuwere Vlaamsche litera-
tuur. Het heeft al de eigenschappen, die daar-
voor kenmerkend zijn en die we gewoonlijk samen-
vatten in het drietal: devotie, naïfeteit, humor. In
de figuren van jonge Free en Bethjie glanst de
devotie, in oude Free en Vrouwe Lowyckx is het
humor-effect op z'n best gegrepen en over het
geheele verhaal ligt de bekoring der naïfeteit.
Daarbij is niet slechts de lokale Vlaamsche kleur
uitnemend weergegeven, maar bovendien het milieu
van de mooie stad van alle Vlaamsche steden, het oude
Brugge met z'n torens en grachten, bijzonder goed
geteekend. Wie in Brugge is geweest en zich de
situatie daar voorstellen kan, leeft bij de lectuur
van dit boek geheel in de werkelijkheid; 't is
daar alles, zooals het hier beschreven staat. En
in het verhaal zelf, de geschiedenis van de schuch-
tere liefde van jonge Free voor Bethjie en de
kostelijke berekeningen van oude Free en Beth-
jie's moeder, vrouwe Lowyckx, die in een huwelijk
der jonge luijes een zeer gelukkige samenvoeging
van elkaars bezit zien en, door de wederzijdsche
aanmoediging van hun kinderen tot het begeerde
doel, ten slotte elkaar vinden en zelf die samen-
voeging tot stand brengen, zijn de „Vlaamsche
mensen”, die Sabbe zoo goed kent, geestig ge-
teekend. Men leze dit mooie boek, dat, in al z'n
eenvoud, tegen vele mode-romans uit kan.

Dr de Jong nu wijdt aan dit verhaal een ver-
klarende studie. Daarbij is het zijn doel, te doen
zien, hoe het boek geïnspireerd is door Sabbe's
liefde voor zijn vaderstad Brugge en hoe deze
grondgedachte overal in den roman tot uiting
komt. Daarom begint Dr de Jong met een beschou-
wing over Brugge, de stad met haar grootsch ver-
leden van machtig Hanze-centrum, haar ondergang
door te groote zelfbewustheid, haar waardevolle
herinneringen in zorgvuldig bewaarde monumen-
ten. Hij teekent Brugge als de stad der mooie
grachten, de stad der mooie torens, de stad der
blanke zwannen, om den lezer van Sabbe's boek
te oriënteren in de sfeer, waarin hij komen zal.

Dan vertelt hij, hoe Maurits Sabbe in Brugge
is opgegroeid en van huis uit zijn stad heeft leeren
liefhebben. Zijn vader, Julius Sabbe, professor aan
het koninklijk Athenaeum te Brugge, was een strij-
der voor Brugge's belang en wijdde zich in woord
en geschrift aan de taak, die op het eind der 19e
eeuw vele vooraanstaande Bruggelingen zich had-
den opgelegd, een mogelijke opbloei der stad
te bevorderen (De wereldoorlog heeft aan dien
arbeid, die reeds een goed eind gevorderd was,
grootte schade gedaan). Bovendien trachtte Prof.
Sabbe, (evenals Gezelle) te verzamelen al wat aan
Vlaamsche folklore onder de menschen nog leefde
en zijn leerlingen, onder wie ook zijn zoon, zette
hij tot dat werk aan. Dit alles deelt Dr de Jong
mee, om te doen verstaan, dat de liefde voor
Brugge den Vlaamschen Auteur in het bloed zit,
een erfenis is, om 't zoo te zeggen, uit zijn onder-
lijk huis.

Vervolgens gaat hij na de ontwikkeling van
Maurits Sabbe zelf, z'n jeugd, z'n letterkundige
vorming, z'n studietijd te Gent, straks z'n leeraar-
schap na volbrachte studie, eindelijk zijn arbeid
als Conservator van het Plantin-Moretus Museum te

¹⁾ No. 1 van de serie „Kijktjes in onze Letteren”, uitg. v. d.
N.V. Uitgeverij Jooit van den Vondel, Amsterdam.

Antwerpen. Teikens besluit hij de verschillende
fasen van deze ontwikkeling met verwijzingen
naar Sabbe's verhalen en novellen, die vank her-
inneringen en ervaringen uitbeelden.

Na al deze inleidende beschouwingen komt Dr
de Jong dan in het slotgedeelte van z'n boekje
tot de bespreking van den roman, dien hij be-
handelen wil, „Een Mei van Vroomheid”. En dan
laat hij zien hoe hier werkelijk Brugsch leven wordt
geschilderd en Brugsche menschen worden ten
toonele gevoerd, geheel in overeenstemming met
Sabbe's liefde voor en kennis van zijn mooie stad.
Ten slotte wijdt hij zijn aandacht aan het verhaal
zelf en geeft daarover zijn kritisch oordeel.

Voor mijn gevoel komt het laatste door de wijze
van samenstellen wel wat in 't gedrang. Gaarne
zou ik b.v. de bespreking van de figuur van jonge
Free nader uitgewerkt gezien hebben, die, Dr de
Jong erkent het zelf, het hart van Sabbe gestolen
heeft; en ook kon, dunkt mij, de eigenaardige
tegenstelling tusschen het niet-slagen van jonge
Free en het zoo buitengewoon goed-slagen van
oude Free, een der hoofdzaken van het verhaal,
misschien zelfs wel de kern ervan, veel duidelijker
naar voren zijn gebracht. Blijkbaar echter is het
Dr de Jong vooral te doen geweest, om te doen
verstaan, hoezeer dit boek typeerend is voor den
Auteur, voor Sabbe dus; (daarom verwijst hij
telkens naar diens andere werk, en trekt hij over-
al de parallele lijnen). En in dien opzet is hij
zeer geslaagd. Want al het inleidende, ofschoon
dan misschien wat breed in vergelijking met het
eigenlijk onderwerp, is materiaal, waarmee de
Sabbe van „Een Mei van Vroomheid” is te ver-
klaren. Daarom is dit vlot geschreven boekje een
goede bijdrage tot de kennis omtrent onze nieu-
were Vlaamsche romans en in 't bijzonder een
verdiensteelike introductie tot de lectuur van
Sabbe's werk, dat daarvan een zoo belangrijk deel
is. Wie Sabbe's boeken gelezen heeft verzuime
niet van deze brochure kennis te nemen.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Overlading.

Neen, ik wil dezen keer geen groote klacht aan-
heffen over de overlading, waarover men bij het
onderwijs in onzen tijd zoo graag klaagt. In het
pas bij de Firma Wolters uitgekomen werk van
den heer P. L. van Eck Jr., „Hoe 't vroeger was”,
vind ik eenige merkwaaardige staaltjes in het hoofd-
stuk „18e eeuwse overlading”. 't Is misschien
niet kwaad, daarop eens even de aandacht te
vestigen. In dien tijd was het onderwijs nog niet
zoo algemeen als tegenwoordig en kon men dan
ook niet zoo van een totale overlading spreken,
maar bij die kinderen, die dan den zegen van het
onderwijs mochten genieten, lag het er dan ook
soms dubbel op. Of wat denkt men van de in
bovengenoemd werk omschreven staaltjes?

Voordat Schiller goed kon lezen, begon men al
met hem Latijn en Grieksch te leeren, respectie-
velijk op zijn zesde en zijn zevende levensjaar.
Heel vaak kwam het voor, dat een moeder, die
daar den tijd voor had, haar kind al heel vroeg
de letters leerde, zoodat het op zijn vierde jaar
kon lezen. Zoo moest Wolff op zijn vierde jaar
ook al met schrijven en pianospelen beginnen. Op
zijn zesde jaar moest hij al heel wat Latijn en een
beetje Grieksch en Fransch leeren. Dezelfde Wolff
leerde later zijn dochters gelijktijdig met de moeder-
taal ook Latijn en Grieksch. Een ander leerde zijn
kind op vijf-jarigen leeftijd: Grieksch, aardrijks-
kunde, Fransch, geschiedenis en wat wiskunde. De
zuster van Goethe ging op driejarige leeftijd naar
school, om daar Fransch en stilzitten te leeren.

Men wist niet beter. De ouders pronkten dan
ook graag met de kinderen, die zoo verstandig
konden spreken en denken. Het behoorde volstrekt
niet tot de uitzonderingen, dat men kinderen van
alf jaar in gezelschappen van volwassen menschen
nam, om 'hen te doen bewonderen. Een enkele
zag de dwaasheid daarvan wel in. Campe, een
van de paedagogen der Philantropijnen, vertelt:
„Hier plant een acht- of tien-jarige jongen zich
voor ons, noemt ons een groote bibliotheek van
boeken, die hij al gelezen heeft; praat van dieren
en planten, die in Indië voorkomen; heeft al af-
gerekend met een omvangrijken cursus in aard-
rijkskunde en geschiedenis; spreekt al in verschil-
lende talen; kent de verbuigingen in 't Latijn op
zijn duimpje; rekt als een koopman en verklaart
zijn klassieken met een vaardigheid, die een fat-
soenlijke schoolvoos tot vreugdetranen roeren zou.
Daar vertoont zich een meisje aan ons, van
ongeveer denzelfden leeftijd, dat alle muzenalm-
naken en moderomans gelezen heeft; een hoeveel-
heid sentimentele gedichtjes en dergelijke van
buiten kent en allerliefst kan declameeren; in de
schandalige geschiedenis van de heidensche god-
heden en helden, mythologie geheelen, bijzonder
bedreven is...”

Trouwens, onze 18e eeuwse voorouders zetten
zich al vroeg aan de hogere studie. De beide
Van Haren's gingen, toen ze 14 jaar waren, als
student naar Leiden; Feith promoveerde op 17-
jarigen leeftijd in de rechten; Staring op zijn 20e